

הבונה פרק שנים עשר שבת

קד. תורה אור השלם

1 אלה הפסוק אשר צוה
 וזאת משה אל בני ישראל
 בהר סיני: ויקרא בו לך
 2 אם ללצים הוא וליץ
 וליצנים יתן חן:
 משלי ג ד

מוסף רש"י

בגם היו עומדין. שהיה
 חקוקתן משני עברין הלך
 שר אוחזים בן לזן
 מקום דבק. אלא מ"ם
 ומצ"ן היתה בלתי נתינת
 צ"ל. מצנפך. כפל אותיות,
 צופים ומצ"ן. וניבאו
 הצופים (מגילה ג. א) אם
 יבא לא יבא. הוה כל המספר,
 ושמך היתה לו מלכות ולא
 יעזובו. אס לעצם הוא
 כל המספר יתן לו מן מי
 צפני לזמן (ירמיה ג. טו):
 הוא יצק. בקצה יצק אותו.
 ללמד פומה לו להיות לך
 (ירמיה ג. טו). בא ליטמא.
 הוה מלכותן על הש"ס
 שלנו והוא דלמך צפני לך אליו
 שלל ללך ר' אליעזר מורה אלא על
 שהיה גדול היינו שלל עסק עד
 שנעשה גדול: אית דגרסי בא
 ר"ש פתחין לו. כלומר יש לו פתחים
 ליכנס כל ליתור מסייעין אותו שפותחין
 לו פתח ליכנס והיינו דומיל לעליל
 דשציק ליה פתח ליכנס ולהנהו דגרסי
 כל ליטמא פתחין לו לרץ לומר
 דמסייעין אותו היו טפי מפותחין:
 נמכוין

מוסף תוספות

א. [ד] באותיות הכפופות
 רע"ב. ב. [ב] באותיות הפשוטות
 והמ"ם רע"ב. ג. דרך
 אלו אותיות שקבלן
 ישראל מן צופין. רמב"ן
 ומשום לשון נופל על
 הלשון קרא מצנפך
 כיון ש'צופין'. מוס' מגילה
 ג: ד"ה ויעה. ה. דמעיקרא
 שבקו ליה פתחא. מוס'
 הלא"ש.

רב נסים גאון

פרק שנים עשר הבונה
 אמר ליה לרי' יהושע
 בן לוי אתו דרדקי לבי
 מדרשא ואמרו מילי דאפי'
 בימי יהושע בן נון לא
 איתמר כותיהו. בתחילת
 בראשית דר' אושעיא אמר
 מעשה היה ביום סגור
 ולא נכנסו הכמים לבית
 הוועד והיו שם תינוקות,
 אמרו באו ונעשה כצופים
 כר'. ויש אומרים ד"א ור'
 יהושע ור' הוה. קראו
 עליהו גם במעללי יתגבר
 נער. ומשכח להו במי' דבני
 מערבא בפי מגילה נקראת
 (הא"ל טו).

סליק פרק הבונה

גרועי קא מגרע ליה דאמר רבי חייא בר אבא מנצפך צופים
 אמרו. ואי' דהנא משמע דכפתומה קאמר לרופים
 אמרום וצפ"ק דמגילה (דף ג:) פי' עלה דר' חייא בר אבא מאלה
 המלות שאין ניצא רשאי לחדש דבר ועוד האמר רב חסדא מס וסמך
 שבלוחות צננס היו עומדים עשר עשר דרי

שיא' בפתומה איירי ואור' דרי
 קאמר התם ועוד האמר רב חסדא
 ועוד אי רבי חייא בר אבא צפתומה
 איירי תקשה נמי דר' חסדא אלא
 ודאי צפתומה איירי והא דנקט
 מנצפך ולא נקט לזו כסדר אלא
 צימא שטוב למנצפך ששמע מן
 צופים: ט. נבוב בובן בנה דרבי.
 מינה דלמאי נקט לזו כיון דלף הוא
 צלוחות: א"ל ר' יהושע בן לוי אתו
 דרדקי בוי. וז' צירושאמי וצירושאמי רבה
 (פ' ה) קאמר דר' אליעזר ור' יהושע
 הוו מאוזני דרדקי ומולק על הש"ס
 שלנו והוא דלמך צפני לך אליו
 שלל ללך ר' אליעזר מורה אלא על
 שהיה גדול היינו שלל עסק עד
 שנעשה גדול: אית דגרסי בא
 ר"ש פתחין לו. כלומר יש לו פתחים
 ליכנס כל ליתור מסייעין אותו שפותחין
 לו פתח ליכנס והיינו דומיל לעליל
 דשציק ליה פתח ליכנס ולהנהו דגרסי
 כל ליטמא פתחין לו לרץ לומר
 דמסייעין אותו היו טפי מפותחין:
 נמכוין

נפשיה ומ"ם מהדר אפיה דרל"ת מגימ"ל דליתן ליה בצינעה כי היכי דלא
 ליכסיף מינה ה"ו זה שמו של הקב"ה ז"ח מ"י כ"ל ואם אתה עושה כן
 הקב"ה זן אותך וכן אותך ומשיב לך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לעוה"ב
 מ"ם פתוחה מ"ם סתומה מאמר פתוח מאמר סתום נו"ן כפופה נו"ן פשוטה
 נאמן כפוף נאמן פשוט ס"ע סמוך עניים ל"א ס' סימנין עשה בתורה וקנה
 אותה פ' כפופה פ' פשוטה פה פתוח פה סתום צד"י כפופה וצד"י פשוטה
 צדיק כפוף צדיק פשוט היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב
 כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה התורה במגוד ראש קו"ף קדוש רי"ש
 רשע מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל
 ברשע ומאי טעמא מהדרה תגיה דקו"ף לגבי רי"ש אמר הקב"ה אם חוזר בו
 אני קושר לו כתר כמותי ומ"ם כרעיה דקו"ף תלויה ד"א הדר ביה ליעייל
 וליעול בהך מסייע ליה לריש לקיש דאמר ר"ל מ"ד א"ם ללצים הוא יליץ
 ולעניים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטמא מסייעים אותו ש"ן שקר תי"ו
 אמת מאי טעמא שקר מקרבן מיליה אמת מרחקא מיליה שיקרא שכיח קושטא
 לא שכיח ומ"ם שיקרא אחרא כרעיה קאי ואמת מלבן לבוניה קושטא קאי
 שיקרא לא קאי א"ת כ"ש אותי תעב אחאוה לו כ"ש בי לא חשק שמי יחול עליו
 ג"ר גופו טימא ארחם עליו ד"ק דלתותי נעל קרניו לא אגדע עד כאן מדת
 רשעים אבל מדת צדיקים א"ת כ"ש אם אתה בוש ג"ר ד"ק אם אתה עושה כן
 גור ברוך ה"ן ו"ף חציצה הוה בינד לאף ז"ע ח"ס מ"ן ואין אתה מודיעו מן
 השמן י"ם כ"ל אמר [שר של] גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם לים כל אמר
 הקב"ה אח"ס בט"ע ג"ף אני חם עליהם מפני שבעטו בגי' דכ"ן דכים הם
 כנים הם צדיקים הם הל"ק אין לך חלק בהן ומרז"ן ש"ת אמר גיהנם לפני רבונו
 של עולם מרי זניני מודיעו של ש"ת א"ל ב"ם ג"ן ד"ם להיכן אוליכין ל"ג הדם
 ה"ע ו"ף אמר גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם עוף אנכי ז"ן ח"ק הללו ודעו
 של יצחק מ"ר י"ש כ"ת מר יש לי כיתות כיתות של עובדי כוכבים שאני נתן לך:
 מתני'

עלוי קא מעלי ליה דאמר רב חסדא מ"ם
 וסמך שבלוחות בגם היו עומדין אלא סתום
 ועשו פתוח גרועי קא מגרע ליה דאמר ר'
 ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא מצנפך
 צופים אמרום ותיסברא והכתיב יאלה
 המצות שאהי הנביא רשאי לחדש דבר
 מצתה אלא פיהוהו הואי מידע לא הוה ידעין
 הי באמצע תיבה הי בסוף תיבה ואתו צופים
 תקנינהו וואכתי אלה המצות שאהי הנביא
 רשאי לחדש דבר מצתה אלא שכחום וחזרו
 ויסדום גופא א"ר חסדא מ"ם וסמך שבלוחות
 בגם היו עומדין ואמר רב חסדא כתב
 שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון
 נבוב בובן (רהב בהר) סרו ורס: אמרי
 ליה רבנן לריב"ל אתו דרדקי האינדא לבי
 מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן
 נון לא איתמר כותיהו אל"ף בי"ת אלף
 בינה גימ"ל דל"ת גמול דלים מ"ם פשוטה
 כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת שכן דרכו של
 גמול חסדים לרוץ אחר דלים ומ"ם פשוטה
 כרעיה דל"ת לגבי גימ"ל דלימציא ליה

עלוי קא מעלי ליה. שהיתה מ"ס סתומה צלוחות אצל מ"ס פתוחה
 לא היתה צלוחות כדמפרש מנצפך צופים אמרום וכיון דלמך רב
 חסדא מ"ס וסמך שבלוחות בגם היו עומדים לא אפשר לאוקומיה
 אלא צפתומה דהאולי והכתב היה נראה משני עבריה היה לה ליפול
 אס על צננס היה עומד אצל פתוחה
 אין בה גם ע"כ מנצפך רבנן ירמיה
 דלמך צופים אמרום צפתומים קאמר.
 יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דלמך
 צמגילה (ד) דרמינן הא דר' ירמיה אלא
 דר' חסדא אלא מרמינו צפתומין
 ואין זו קושיא שכן דרך הש"ס המקשין
 מהפך הסדרה כאלו כדי שיקשה
 וצמקום אחר מהפכו לפי הקושיא ואי
 הוה צעי התם למרזאי כי איתמר דר' חסדא
 צפתומין ודר' ירמיה צפתומין
 הוה מתרץ ליה אלא מירושלם מעליא
 שני ליה התם ור"ם: מיוסה סוף.
 מרמינו ולא (פ' דעי הי באמצע תיבה
 כו': ונקרא מצנפך. האותיות הפוכות
 והתיבה הפוכה ולא אשמועינן אלא
 שהיה חקוק נוקב את כל הלוח
 ולפיכך היו מ"ם וסמך צננס: נבוב
 צהר סרו. לא היו צלוחות אלא תיבה
 צעלמח נקט: אלף צינה. למוד
 תורה: מ"ע פשיט כרעיה דגימ"ל
 לגבי דל"ת. ולא לגבי צי"ת: מ"ע
 פשיט כרעיה דל"ת לגבי גימ"ל.
 ולא לגבי הא"ש פשוטה קנת לל
 גימ"ל: דלימציא ליה. עני נפשיה
 ולא יטרימנו לבעל הבית לרוץ אחריו:
 א"ו. כמו אל וכו (סוכה דף מה). שנות
 הס: ומטיב לך. היינו מ"ם: ירושה.
 היינו ויר' כפר. היינו כ"ף: לעולם
 הבא. היינו למ"ד: מאמר פתוח
 ומאמר סתום. יש דברים שנתן רשות
 לדורשן ויש שאמה מלווה לקוטמין
 כגון מעשה מרכבה: נאמן כפוף. אלס
 כשר לרץ להיות כפוף ועניו וסופו
 להיות פשוט וזקוף לעולם הבא:
 סימנים. של סדר שמועות דמנח או
 אמורא בגירסא דלא משכח אחת מהן
 כגון אלו צננס: פה פתוח. צשעת
 המכנסים פור': פה סתום. צשעת
 המכנסים כנס': אם ש גדול ממך:
 כמגוד ראש. צרתת וענוה ימירה:
 מ"ע מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש. ליטמא
 דמעליא הוא שאחוריו של רי"ש לגבי
 הקו"ף. שאין הקב"ה רואה להסתכל
 בפני רשע: סגא דקו"ף. כמין זי"ן
 דקו"ף סליא. שאינה נדבקת עם גגה:
 ליעול צדי. יקוף אחת רגלי הקו"ף
 ויכנס צפתה של ימין: מסייעין אוהו.
 ומכינין לו פתח: הוא יליץ. מעלמו
 יליץ לא יסייעוהו ולא ימנעוהו: ואם
 לעניים. ולמדה טובה הוא נמשך:
 יתן חן. יסייעוהו מן השמים: מקרבן
 מיליה. אותיותיו קרובות שלשתן
 קרובות כסדרן של אלא צימא:

אמם מרחק מיליה. זו בתחילת אל"ף צי"ת וזו באמצע וזו בסוף: אחד כרעא. כל אות ואות שבו עומדת על רגל אחד:
 אמם מלכ' לצוני. מושכנין תחיה אותיותיו כמין לצנייה דל"ף הרי יש לה צ' רגלים ומושבה טוב ורגל השני רחב: אסאוה לו.
 צממיה. וכן כולן: ע"כ מדה רשעים. כן הוא מדרש אלל רשעים: אם אס בוש. מלחטוא: ג"ר ד"ק גור דוק. נפשך תהא לרורה
 תחת כסאי ודוק שמים: י"ס כ"ל גיהנם קרוי יס כל לפי שהרוב הולכים שם: אמר שר של גיהנם. לים שלי מן את כל העולם ואפי'
 ישראל: אמר ליה אח"ס בט"ע גי"ף. אלא צימא היא אלא א"ת צ"ש וכולן סדורות צפספר יצירה: אני אחוס עליהם על צשעטו
 בגיף. בניאוף: דכ"ן. נוטריקון דכים כנים נדיקים: אין לך. גיהנם חלק צהן צישאל: ומרז"ן ש"ס. ואומר שר של גיהנם זונני
 מורעו של ש"ת כל העובדי כוכבים וישאל: אל"צ צ"ס. אמר לו הקב"ה לא יתן לך חלק צהם: ג"ן ד"ם. אמר הקב"ה אוליכין ל"ג הדם ל"ג
 עדין: ס"ע ו"ף. הנני עוף צרעב: ז"ן ח"ק. הללו זרעו של יצחק הם ולא אמנם לך: ע"ר י"ש י"ש. שמור לי והמתן יש לי כמות אחרות:
 כמות

(א) מגילה ג. ב. (ג) ג' ח. ס. א.
 (א) נפש יומא פ. משה סו:
 (ד) יומא פ. (ה) ג' צ' ח. א.
 (ה) י"ג י"ג ח. א.
 (ו) י"ג י"ג ח. א.
 (ז) י"ג י"ג ח. א.
 (ח) י"ג י"ג ח. א.
 (ט) י"ג י"ג ח. א.
 (י) י"ג י"ג ח. א.
 (יא) י"ג י"ג ח. א.
 (יב) י"ג י"ג ח. א.
 (יג) י"ג י"ג ח. א.

הגהות הב"ה

(ג) נ"ב היכן אוליכין ל"ג:
 (ד) רש"י ד"ה מיהא וכו':
 (ה) מוהיה ולא הוה ידעו:

רבינו חננאל

דעלוי עליה דכל אות
 שיהיה כותבה בלוחות
 חשובה היא ומעלה מן
 האותיות שנתספר א"ת, וכלוחות לא היה מ"ם
 אלא סתומה, כרב חסדא
 דאמר רב חסדא מ"ם וסמך
 שבלוחות בגם היו עומדין.
 פ"י מ"ם סתום, מכל צד
 הוא סתום כמו סמך,
 וכיון שיהי האותיות כולן
 בלוחות חרוצות האותיות
 מפולשות, הרי (כ"ס) [אור]
 האמצעי כגון הלוח של
 אם יש בהם להיסק בהן
 עומד הלחן בלוח, אבל
 מ"ם וסמך שאין להם
 בגמ' להיסקן, בנב עומד
 הלחן בשכחום, שאילו נכל
 הלחן היה נראה מקובו
 נבב ואין בו צורת מורה
 לפיכך המ"ם סתום כיון
 שהיה חרות בלוחות יושן
 בו עילוי, אלא המ"ם
 הפתוח גרוע הוא וכיון
 ששעה הסתום פתוח גרועי
 גריעה שהפתחין מחורשי
 ולא היו בלוחות, אדי'
 ירמיה ואיתימא ר' חייא
 בר אבא מנצפך צופים
 אמרום. ופי' לפיכך מהות
 הוה בלוחות הפתוחות
 והסתומות, שאין נביא יכול
 לחדש דבר, וכך היו
 מוקפנין להיות הפתוחות
 בראש ותיבה ובאמצע
 והסתומות בסוף התיבה.
 ורוב העם מן הסופרים
 ההדיוטות שכחום, והיו
 כותבין הסומין בין
 באמצע תיבה בין בסוף
 תיבה, וכן הפתוחות, עד
 שחזרו ב"ד ותיקנום להם
 כאשר היו מסורין מייסדין
 ביריהן, וכיון שהיה ירכתי
 הכתב מפולשות מצד זה
 לצד זה קימא דרב חסדא
 שהיה נראה מאחוריו הפוך,
 כדרך הנקרא כתב ש"ע
 זכוכית מאחוריו.